BİLİM VE SANAT MERKEZLERİNE ÖĞRENCİ SEÇME MODELİ BAĞLAMINDA TOPLUMSAL TABAKALAŞMA VE YENİDEN ÜRETİM

Emine ÖZDEMİR¹, Prof. Dr. Binali TUNÇ², Prof. Dr. Yusuf İNANDI³

¹Mersin University, Education Faculty, Educational Sciences Department, Türkiye;
emineuzun46@gmail.com; 0000-0003-1706-0264

²Mersin University, Education Faculty, Educational Sciences Department, Türkiye;
tunc75@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-3636-209X>

³Mersin University, Education Faculty, Educational Sciences Department, Türkiye;
inandiyusuf@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-2760-0957>

Kaynak göstermek için: Özdemir, E., Tunç, B. & İnandi, Y. (2021). Bilim ve sanat merkezlerine öğrenci seçme modeli bağlamında toplumsal tabakalaşma ve yeniden üretim, *International Innovative Education Researcher*, 1(2), 46-61.

Özet

Bu araştırmada bilim ve sanat merkezlerine (BİLSEM) öğrenci seçme modelinin toplumsal tabakalaşma ve yeniden üretimin bir örneği olup olmadığının incelenmesi amacıyla yapılan bir durum çalışmasıdır. Araştırmanın çalışma grubunu Tarsus BİLSEM’de 2019-2020 Eğitim Öğretim Yılı’nda eğitim gören genel yetenek, resim ve müzik alanlarından olmak üzere tabakalı amaçsal örnekleme metodu ile ulaşılan 9 veli oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda BİLSEM velilerinin toplumsal sınıf tabakalaşmasında olduğu gibi orta ve üst toplumsal sınıfa mensup ailelerden oluştuğu, yani toplumsal sınıflarının benzer olduğu ve bunun sonucunda da seçilimin doğal bir şekilde gizlice gerçekleştiği, herkesin bu durumdan memnun olduğu ve böylece de toplumsal yeniden üretimin gerçekleşmiş olduğu onlarla yapılan görüşmeler ve toplanan verilerle tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: toplumsal seçim, yeniden üretim, BİLSEM, sınav.

SOCIAL STRATIFICATION AND REPRODUCTION IN THE CONTEXT OF THE STUDENT SELECTION MODEL TO SCIENCE AND ART CENTERS

Abstract

This research is a case study conducted to examine whether the student selection model for science and art centers (BİLSEM) is an example of social stratification and reproduction. The study universe of the research consists of 216 parents of students studying in Tarsus BİLSEM in the 2019-2020 Academic Year. The sample, on the other hand, consists of 9 parents from the fields of general talent, painting and music, who were reached first by cluster sampling and then by the sampling method with maximum variation. The data of the study were collected through a semi-structured interview form prepared by the researchers. The data obtained as a result of the interviews were analyzed with the content analysis technique. While interpreting the data, themes were identified. Categories related to each theme were created. As a result of the research, as in the social class stratification, the parents of BİLSEM are composed of families belonging to the middle and upper social class, the majority of them have similar demographic characteristics, that is, their social classes are similar, and as a result, the selection takes place naturally and secretly, everyone is satisfied with this situation and thus it has been determined that social reproduction has taken place through interviews with them and the data collected.

Keywords: social stratification, reproduction, BİLSEM, exam.

1.GİRİŞ

Toplumsal yapılar içerisinde eşit olmayan durumlar söz konusu olabilmektedir. Eşit olmayan durumlar cinsiyet, dil, din, ırk gibi farklılıklardan kaynaklı olarak ortaya çıkabileceği gibi bazen de ekonomik kaynaklı olabilmektedirler. Ekonomik nedenlerden kaynaklanan eşitsizlikler ise toplumsal tabakalaşmaya neden olabilmektedir. Bireyin nerede yaşayacağı, hangi işi yapacağı, nasıl bir hayat süreceği, nasıl bir eğitim alacağı daha dünyaya gelmeden önce genel hatlarıyla belirlenmektedir. Örneğin eğer “beyaz gömlekli” bir memur sınıfı çocuğu olarak dünyaya gelmiş ise bunu değiştirebilmek oldukça zor olabilmektedir. Ya da “mavi gömlekli” diye tabir edilen bir işçi çocuğu olarak dünyaya gelmişse yine aynı şekilde büyük bir olasılıkla işçi olarak devam etmek durumunda kalılabilmektedir. Ne kadar çok çalışılırsa çalışılсын bunu değiştirmek bazen mümkün olamamaktadır. Çünkü insanlar doğulan ortamda, ailelerinin yaşam şeklinde, mevcut koşullarda yaşamak zorunda bırakılmaktadır (Özdemir, 2016).

Sosyal devlet anlayışına sahip ülkeler vatandaşlarının her türlü beslenme, eğitim, sağlık ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlarını eşit şekilde karşılamak zorundadır. Bir başka ifadeyle devlet bu hizmetleri kamusal kaynaklardan kendi vatandaşları arasında hiçbir ayırım yapmadan eşit şekilde sunmak zorundadır. Bu bağlamda karşımıza sosyal devlet kavramı çıkmaktadır. Bu çalışmanın ana teması bu konu üzerine odaklanmıştır. Sosyal devlet anlayışını benimseyen ülkeler tüm vatandaşlarına eşit eğitim imkanları sunduğunu öne sürer ve bunun sonucunda da onlardan bu imkanlardan yararlanmalarını ister. Devletler, insanların çok çaba sarf ettikleri takdirde daha üst toplumsal sınıf basamaklarına çıkabileceklerini de iddia etmektedir. Oysaki hiçbir işçi çocuğunun diğer toplumsal sınıf basamaklarındaki çocukların sahip oldukları olanaklara sahip olmadıkları düşünülmektedir. İşçi sınıfındaki bir çocuğun ilk ve öncelikli amacı belki de karnını doyurmak ve böylece mevcut hayatını idame ettirebilmektir. Oysaki üst toplumsal sınıf basamaklarındaki diğer çocukların bu ihtiyaçlarını rahatlıkla giderdikleri ve Maslow’un (1962) ihtiyaçlar analizi teorisine göre daha üst düzey ihtiyaçlara ulaşma çabasında oldukları bilinmektedir. Çünkü buradaki çocukların karnını doyurmak gibi öncelikleri yoktur. Bunlar, zaten daha önceden kendilerine sunulmuş olan sağlıklı ve güvenli bir ortamda bulunduklarından Maslow’un teorisine göre bir üst basamak olan kendini gerçekleştirme ihtiyacındadırlar. Onlara düşen görev sadece bunu başarmaktır. Bunu başarmak için yine kendilerine çok fazla imkanlar tanınmış durumdadırlar. Farklı kaynaklara ulaşma ve edinme olasılıkları (özel okul, özel ders, kaynak kitap çeşitliliği vb.) çok yüksektir. Onların görevi bütün bu kaynakları en iyi şekilde kullanarak mevcut düzeni korumak ve böylece “toplumsal yeniden üretimi” devam ettirmektir. Bu toplumsal yeniden üretimde de eğitim sistemleri önemli bir rol almaktadır. Bordiou’ya göre (1970) eğitim sistemi sosyal dünyanın hiyerarşik yapısını yeniden üreten ve sosyal sınıflandırmaları doğal yeteneklerin ve zekanın bir sonucuymuş gibi akademik sınıflandırmalara dönüştüren kurumsallaştırılmış

bir sınıflandırma aracıdır. Dolayısıyla okullar yalnızca teknik kalifiye eleman gücünün yetiştirildiği kurumlar olmayıp bunun devamını da sağlayan ve böylece de toplumsal yeniden üretim döngüsünü sürdüren yapılar olabilmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de yapılmakta olan ve özel yetenekli adıyla tabir edilen “üstün yetenekli” öğrencilerin belirlendiği “BİLSEM Öğrenci Seçme Sınavları” acaba bu yeniden üretimin sağlayıcıları arasında yer almakta mıdır? Çünkü netice itibarıyla bir öğrencinin BİLSEM’e seçilebilmesi ve buraya devam edebilmesi için yukarıda bahsedilen birçok olanağa doğuştan sahip olması gerekebilmektedir. Kültürel sermayesinin ve sosyal imkanların yetersizliğinden ötürü BİLSEM sınavına hiç katılamayan veya kazansa bile devam edemeyecek olan yüzlerce çocuk olduğu düşünülmektedir. BİLSEM’e devan eden öğrencilerin sosyo-ekonomik durumları incelendiğinde büyük bir çoğunluğunun orta ve üst toplumsal sınıfta yer alan ailelerin çocukları oldukları görülmektedir. Bütün bu anlatılanlardan hareketle mevcut çalışma BİLSEM’lerin de toplumsal sınıf tabakalaşmasına örnek olup olamayacağını tespit etmek üzere yapılmıştır. Bu tespiti geçmeden önce toplumsal seçim kavramını açıklamakta fayda olduğu düşünülmektedir.

1.1. Toplumsal Seçim

Toplumsal seçimin gerçekleştiği birçok alan vardır. Eğitim de seçimin en fazla olduğu alanlardandır. Earl Hopper da sanayileşmiş toplumlarda eğitimin temel işlevinin “seçme” olduğunu belirtmiştir (Blackedge ve Hunt, 1985). Okul tür ve düzeyleri de aslında bir seçim örneği olarak karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin fen lisesi, anadolu lisesi, imam hatip lisesi, meslek lisesi gibi. Bunların hepsinin öğrenci profili birbirinden farklıdır. Geçmişten günümüze farklı okul türlerinde farklı tipolojideki öğrencilerin nasıl ve ne şekilde bir araya geldikleri sorusuna cevap aranmaktadır. Bir okulda okuyan öğrencinin toplumsal kimliği aynı zamanda o okulun eğitimsel süreçleri ve kimliğiyle de yakından ilgili olabilmektedir. Örneğin bir öğrenci eğer meslek lisesine gidiyorsa bu onun aslında kısa yoldan meslek sahibi olmaya. Buradan hareketle devlet okullarının ailelerin sosyoekonomik durumlarına göre ayrıştığı görülmektedir (Kurul, 2012).

Yukarıdaki ifadelerde de belirtildiği üzere toplumsal sınıflar bu vb. çizgilerle belirlenebilmektedir. Hangi tür okulda eğitim gördüğünüz doğrudan sizin kimliğinizi ortaya koyabilmektedir. Kentlinin eğitimi köylünün eğitimine benzemediği gibi burjuvanın eğitimi de işçinin eğitimi gibi değildir (Durkheim akt Tezcan, 1993). Liberal ideoloji ve eğitim düşüncesine göre insanlar arası farklılıklar gayet doğal ve meşru kabul edilmektedir. Bu durumda sınıf ayrımlı toplum kaçınılmazdır. Muhafazakarlara göre de insanların yetenekleri ve kapasiteleri birbirinden farklı olduğundan toplumların hiyerarşik bir şekilde düzenlenmeleri gerekmektedir (Bourdieu, 1970). Toplumsal yapılar ve eğitim sistemi içerisinde de bu düzeni kuracak öğretmen, ders kitapları, gizli müfredat gibi çeşitli yapılar mevcuttur. Bunların içerisinde yine en önemlilerden bir tanesi de eğitimin sınıflanmasında büyük etkiye sahip olan sınav olgusudur.

1.2. Sınavlar

Sınavlar toplumsal seçimin en önemli araçlarından birisidir. Bourdieu’ya (1970) göre sınav, kültürün değerini zihinlere kazıma noktasında en etkili araçlardan birisidir. Bourdieu’ya (1970) göre profesörler sınav yapmakta fakat öğrencilerin yazdıklarını hiç beğenmemektedirler, aynı toplumsal sınıf düzeninde olduğu gibi, öğrencilerin yaklaşık %5’ini başarılı bulmaktadırlar. Böylece bir çeşit seçim gerçekleştirilmiş olmaktadır. Buradan da anlaşılabilirliği gibi sınavlar bir nevi eğitimcilerin kendi varlıklarını sürdürmeye layık bulduklarını eğitirken ve seçerken kullandıkları araçlardır. Alt toplumsal sınıflar kendi kendini elemeye mahkum görmekte ve bunu en başından kabul etmektedirler. Bunun sonucunda da bu durumu hiç de yadırgamamaktadırlar. Üst eğitimde başarılı olamayacaklarını daha sınava girmeden kabul eden alt toplumsal sınıf, sınavı meşru görmekte, bu durumu fazlaca içselleştirmekte ve normal kabul etmektedir. Halk sınıfı olarak tanımlanan bu sınıf ta en başından kendini elemekte ve “bu bizim için değil” diye düşünmektedir. Bir diğer taraftan belirtilen bütün bu değişkenlerin altında yatan etkenlerden birisi de kültürel sermaye birikimi kavramıdır.

1.3. Kültürel Sermaye

Toplumsal sınıfları birbirinden ayıran sosyal ve kültürel farklılıklar vardır. Bireyin alanda mücadele ederken kullandığı kaynaklar sermaye olup bireylerin konumu sahip oldukları sermayenin miktarı ve niteliği ile belirlenmektedir (Bourdieu, 1986; Ritzer ve Stepnisky, 2013). Toplumsal yaşam içinde birey sermayesini kullanarak mücadele etmektedir. Bourdieu, insanların elde etmeye çalışacakları birçok

farklı sermaye olduğunu belirtmektedir (Bourdieu, 1986). Ekonomik, sosyal ve kültürel olarak üçe ayrılan sermaye bireye toplumsal yaşamda rekabet gücü sağlayan unsur olarak ta tanımlanabilir (Cansız, 2016).

Bir diğer ifadeyle bireyler arası kültürel farklılıklar kültürel sermaye birikimi ile oluşmaktadır. Burada sözü edilen kültürel sermaye ise üç biçimde bulunmaktadır: Cisimleşmiş halde, yani beden ve zihnin uzun süreli yatkinlıkları biçiminde; nesneleşmiş halde, kültürel emtia biçiminde (resimler, kitaplar, sözlükler, enstrümanlar, makineler vd); ve kurumsallaşmış halde, eğitim vasıfları örneğinde göreceğimiz gibi güvenceye aldığı varsayılan kültürel sermayeye tamamıyla orijinal nitelikler verdiği için ayrılması gereken bir nesneleşme biçiminde olabilmektedir (Şahin ve Ünal, 2010). Sosyal, kültürel ve ekonomik sermaye düzeyleri yüksek aileler ise tam tersi şekilde başarı düzeyi yüksek okulların kayıt alanı içinde ikamet etmekte, çocuklarını başarı düzeyi yüksek okullarda okutabilmektedirler (Yücel, Boyacı, Demirhan ve Karataş, 2013). Bütün bunların neticesinde toplumsal sınıfların oluşması sonucunu ortaya çıkabilmektedir.

1.4. Toplumsal Sınıflar

“Sosyodise” kavramı kurulu düzenin meşruiyetinin sorgulanmasını olanaksız bırakan gerekçelendirmeleri ve haklılaştırıcı temelleri ifade eden bir kavramdır. Bireyler de eşlerinin aynı tabakadan olmasını tercih etmektedirler. En geride olup bu durumundan memnun olduklarına kendilerini ikna eden bir alt sınıf yapısı oluşturulmuştur (Huxley, 2007). Öte yandan bütün toplumlarda göçmen karşıtı yerlilik düşüncesinin de olduğu görülebilmektedir. Yani insanlar genel bir eğilim olarak kendine benzeyeni isteyip, diğerlerine tepkisel veya mesafeli yaklaşabilmektedir. Çünkü onun kendi toplumsal sınıfına ait olmadığı düşünöbilmektedir.

Eğitim ve dolayısıyla da okullar egemen kültürün devamını sağlayan en önemli araçlardan birisidir. Toplumsal tabakalaşma okullarda da kendini göstermektedir. Meslek liseleri, İmam Hatip liseleri, Fen liseleri ve Anadolu liseleri ile Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri gibi çeşitli eğitim veren okullar mevcuttur. Hangi okula gittiğiniz ya da hangi okulda eğitim aldığınız diplomanızı, geleceğinizi, gelecekte yapacağınız mesleğinizi ve hatta sosyal çevrenizi belirlemektir. Örneğin fen lisesinden mezun bir öğrenci yüksek olasılıkla tıp fakültesinde okumayı tercih edecektir. Fakat burada asıl önemli nokta kültürel sermayeniz ya da diğer bir ifadeyle ailenizin ve içinde bulunduğunuz çevrenin size bu olanakları sunup sunamamasıdır. Ailenizin ekonomik durumu iyiye size müzik aleti alabilir, özel ders aldırabilir ve böylece sizin güzel sanatlar fakültesine gitmenize imkan tanıyabilir. Ama bir işçi çocuğu olarak dünyaya gelmişseniz bu mümkün olmayabilir. Size uygun olan okul genellikle meslek lisesi olacaktır. Çünkü siz ne özel bir okulda eğitim alma imkanına ne de özel ders alma imkanına sahip olmadığınız ve derslerinizde de aileniz size yardımcı olamayacağı ve sizi iyi bir şekilde yönlendiremeyeceği için fen lisesi kazanma ihtimaliniz oldukça azdır.

Yeni oluşmakta olan BİLSEM’lerin de bu duruma bir örnek teşkil edebileceği düşünülmektedir. Eğer bir öğrenci ya da ailesi BİLSEM’in ne olduğunu bilmiyorsa ya da hiç duymadıysa bu konuyu önemsemeyebilecektir. Ya da duyduysa bile buranın da özel okul olabileceğini ve ona ek bir yük getirebileceğini düşünebilecektir. Burada kullanılacak olan malzemelerin pahalılığını da düşünebilecektir ve daha en başından çocuğunu buraya göndermek istemeyecektir. Bu durumların hiçbirisi gerçekleşme bile veliler haftada iki gün okul dışında kalan zamanlarda çocuğunu buraya getirip götürecek imkanlara veya zamana sahip olamayabilmektedirler. Veli tüm gün ağır bir işte çalışıyorsa buna zaman bulamayabilmektedir. İşte tüm bu durumların hepsi birlikte düşünüldüğünde alt toplumsal sınıftan bir öğrencinin BİLSEM’i kazansa bile devam edemeyebilecektir. Orta ve üst sınıf ise bu imkanlardan yararlanarak, kültürel ve sosyal sermayesini burada bir kat daha artıracaktır. Bu durum onun toplumsal sınıfını pekiştirmiş olacaktır. Fakat diğer taraftan alt tabakada bir insanın da aynı şekilde buraya ulaşmasına imkan verilmediğinden onun da toplumsal yeri sabitlenecektir ve bu durum nesiller boyu benzer şekillerde sürüp gidecek ve sınıflar sistemi böylece kendini sürekli yenileyecektir. Bu nedenle bu çalışmada “*Bilim ve sanat merkezlerine (BİLSEM) öğrenci seçme modeli toplumsal tabakalaşmanın yeniden üretiminin bir örneği olabilir mi?*” sorusuna cevap aramak için dokuz (9) BİLSEM velisiyle nitel görüşmeler yoluyla veriler toplanmış ve mevcut durum analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

- 1- Ailesinin gözünden bir BİLSEM öğrencisinin sahip olduğu özellikler nelerdir?
- 2- BİLSEM öğrencisini diğer öğrencilerden ayırdığı düşünülen özellikler ve çocuğu BİLSEM'i kazandığında ailelerin hissettiği duygular nelerdir?
- 3- BİLSEM velilerinin öğrenciden, BİLSEM'den ve devletten geleceğe yönelik beklentileri nelerdir?
- 4- BİLSEM'ler aracılığıyla yeniden üretim nasıl gerçekleşmektedir?
- 5- BİLSEM'ler toplumsal seçilimin bir örneği olabilir mi?

2. YÖNTEM

Araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemleri, gerçekliği, sosyal ortamda oluşan, karmaşık ve sürekli değişen bir durum olarak değerlendirmekte, sosyal olayların ve olguların doğasını anlamaya ve yorumlamaya çalışmaktadırlar (Glesne, 2012; Yıldırım ve Şimşek, 2007). Nitel araştırma tekniklerinin doğal ortama duyarlılık sağlaması, araştırmacının katılımcı rolü olması, bütüncül bir yaklaşıma sahip olması, algıların ortaya konmasını sağlaması, araştırma deseninde esnekliği olması ve tümevarımcı bir analize sahip olması önemli özellikleridir (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Araştırma deseni ise nitel araştırma desenlerinden biri olan genel amaçlı durum çalışması deseni olarak planlanıp yürütülmüştür. Durum çalışmaları, nasıl ve niçin sorularını temel almakta, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinliğine incelenmesine olanak vermektedir (Yıldırım ve Şimşek 2011). Yürütülen bu araştırma ile yorumlayıcı bir yaklaşımla “ne oluyor?” sorusuna cevap aranmıştır.

2.1.Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Tarsus BİLSEM’de 2019-2020 Eğitim Öğretim Yılı’nda eğitim gören genel yetenek, resim ve müzik alanlarından olmak üzere tabakalı amaçsal örnekleme metodu ile ulaşılan 9 veli oluşturmaktadır. Nitel araştırmalarda, örnekleme derinlemesine araştırabilmek için örneklem grubu küçüktür. Bu nedenle rastgele örnekleme seçimi yerine, amaçlı örnekleme tercih edilir (Miles ve Huberman, 1994). Bu örneklemede seçim için önemli olduğu düşünülen ölçütler belirlenmekte ve bu ölçütlere göre seçilen örneklemin, araştırma evrenini bütün nitelikleri ile temsil edebildiği düşünülmektedir (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir (Yıldırım ve Şimşek 2011). Maksimum çeşitliliğin sağlanabilmesi için araştırma kapsamında görüşülecek olan velilerin belirlenmesi sırasında çocuklarının BİLSEM’in farklı bölümlerden olmalarına, ailelerin farklı sosyo-ekonomik kültürlerden seçilebilmiş olmalarına dikkat edilmeye çalışılmıştır. Araştırma etiği çerçevesinde katılımcıların isimleri kullanılmamıştır. Bu nedenle katılımcılar K1, K2, K3, K4, K5,, K9 kodlarıyla isimlendirilmiştir. Görüşme yapılan BİLSEM velilerinin demografik özellikleri Şekil 1’de olduğu gibidir.

VELİ KODU	ÖĞRENCİNİN ALANI	EĞİTİM DURUMU	EŞİNİN EĞT. DURUMU	MESLEK	EŞİNİN MESLEĞİ	AİLENİN AYLIK GELİRİ	ÇOCUK SAYISI	YAPMAKTAN HOŞLANILAN AKTİVİTELER
K1	GENEL YETENEK	LİSANS	LİSANS	TEKNİSYEN	TEKNİKER	10000	1	BALIK TUTMAK, BELGESEL İZLEMEK
K2	RESİM	LİSANS	ÖNLİSANS	HEMŞİRE	MEMUR	5000	1	ARABA KULLANMAK, YÜZMEK, BELGESEL İZLEMEK
K3	GENEL YETENEK	LİSANS	LİSANS	ÖĞRETMEN	EV HANIMI	5500	2	DOĞADA VAKİT GEÇİRMEK, KİTAP OKUMAK, SANAL MANTIK OYUNLARI OYNAMAK
K4	GENEL YETENEK	LİSE	ORTAOKUL	EV HANIMI	ESNAF	2250	3	DOĞADA GEZMEK
K5	GENEL YETENEK/RESİM/MÜZİ	LİSANS	LİSANS	ÖĞRETMEN	ÖĞRETMEN	10000	3	AİLEYLE VAKİT GEÇİRMEK
K6	GENEL YETENEK/RESİM	LİSANS	LİSANS	ÖĞRETMEN	ASTSUBAY	11000	2	DOĞA YÜRÜYÜŞÜ, YENİ YERLER GEZMEK, KİTAP OKUMAK
K7	GENEL YETENEK	LİSANS	Y.LİSANS	ÖĞRETMEN	ÖĞRETMEN	3000	1	ÖRGÜ ÖRMEK, BİLGİ YARIŞMASI İZLEMEK, DERS ANLATMAK, ŞİİR YAZMAK
K8	GENEL YETENEK	Y. LİSANS	Y.LİSANS	ÖĞRETMEN	TRT MÜDÜR	8000	1	EL SANATLARI YAPMAK
K9	GENEL YETENEK	Y. LİSANS	LİSANS	ÖĞRETMEN	ÖĞRETMEN	11000	2	KİTAP OKUMAK, SPOR YAPMAK, GİTAR ÇALMAK, AİLEYLE VAKİT GEÇİRMEK

Şekil 1. Görüşme Yapılan BİLSEM Velilerinin Demografik Özellikleri

2.2. Veri Toplama Aracı

Belirlenen araştırma sorularına yanıt bulmada kullanılabilecek en uygun veri toplama tekniğinin görüşme tekniği olduğuna karar verilmiştir ve bu nedenle çalışmada velilerin görüşlerini belirlemek üzere yarı yapılandırılmış bir görüşme formu geliştirilmiştir. Bu teknik, özel bir konuda derinlemesine soru sorma ve cevap eksik veya açık değilse tekrar soru sorarak durumu daha açıklayıcı hale getirip cevapları tamamlama fırsatı vermesi açısından avantajlıdır (Çepni, 2007). Görüşme formunda yer alan soruların açık uçlu olmasına ve katılımcılar tarafından kolay anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Görüşme formunda toplam 13 soruya yer verilmiştir. İlk 5 soruda BİLSEM öğrencilerinin ailelerinin demografik özellikleri (anne babanın eğitim düzeyi, mesleği, ailenin ekonomik durumu ve gelir düzeyi, yapılan aktiviteler) belirlenmeye çalışılmıştır. Sonraki 8 soru ise çalışmanın araştırma sorularına yönelik olarak hazırlanmıştır.

2.3. İşlem

Araştırmadaki veriler hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla elde edilmiştir. Görüşme formları gönderilmeden önce ailelere ön bilgi verilmiş, onların izinleri alınmış ve sonrasında da toplanan bu veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Toplanan veriler kodlamalar yapılarak bir kod listesi oluşturulmuştur. Daha sonra bu kodları belirli kategoriler altında açıklayabilen temalar bulunmuştur.

3. BULGULAR

Çalışma kapsamında BİLSEM' öğrencilerinin aileleriyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formlarına göre yapılan kodlamalar sonucu araştırma sorularına paralel olarak beş ana tema belirlenmiş olup bulgular ve elde edilen tüm kodlar ve alt temalar bu temalar altında birleştirilmiştir. Kodların hemen yanında yazılmış olan söylem sayısı ise bu kodun kaç görüşmeci tarafından ifade edildiğini belirtmektedir.

3.1. Ailesinin Gözünden Bir BİLSEM Öğrencisinin Sahip Olduğu Özellikler

Elde edilen veriler üzerinde yapılan kodlama ve temaların bulunması aşaması sonunda ilk olarak “Ailesinin gözünden bir BİLSEM öğrencisinin sahip olduğu özellikler” teması oluşturulmuştur. Bu temayla ilgili elde edilen bulgulara ve söylem sayılarına Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Ailesinin Gözüyle BİLSEM Öğrencisinin Sahip Olduğu Özellikler

Tema: Ailesinin Gözüyle BİLSEM Öğrencisinin Sahip Olduğu Özellikler	Söylem Sayısı
Sorgulayıcı	3
Meraklı	2
Çözüm odaklı	2
Çabuk kavrayan	2
Analitik düşünme	1
Boş zaman geçirmeme	1
Çok soru soran	1
Güzel etkinlikler yapan	1
Kendini iyi ifade edebilen	1
Yaşıtlarından farklı çalışan zekaya sahip	1
Yarışmaya katılan	1
Heyecanını kontrol edebilen	1
El kol hareketleri ile dikkat çekici	1
Oyunları farklı	1
Kendinden emin	1
Konuşmayı bilen	1
Sakin	1
Öğrendiği bilgiyi hayata aktarabilen	1
Alçakgönüllü	1
Olgun	1
Jest ve mimikleri dikkat çekebilen	1
Tartışabilen	1
Çok hareketli, oturmayan	1
Sorumluluk alabilen	1
Hızlı konuşan	1
Etkileyici konuşan	1
Proje yürütebilen	1
Etraftaki tüm seslere rağmen bir konuya odaklanabilen	1
Birçok kavramla daha erken tanışan	1
Sohbet edebilen	1
Diğer çocukların yaptığı ona basit gelebilen	1
Topluluk karşısında çekinmeden konuşabilen, iyi sunum yapabilen	1
İlgi alanı ve becerilerini açık bir şekilde ifade edebilen	1
Okul başarısı yüksek	1
Çabuk anlayan	1
Pratik zekalı	1
Özel çocuk	1
Özel yetenekli	1
Disiplinli	1

Tablo1’de görüldüğü gibi aileler, BİLSEM öğrencilerini diğer öğrencilerden öne çıkaran birçok ayrımcı özelliğin olduğunu belirtmişlerdir. Bunlardan öne çıkanlar sorgulayıcı meraklı, çabuk kavrayan, çözüm odaklı olmalarıdır. Diğer belirgin özellikleri ise “analitik düşünme, boş zaman geçirmeme, çok soru sorma, güzel etkinlikler yapma, kendini iyi ifade edebilme, yaşlılarından farklı çalışan zekaya sahip olma, yarışmaya katılmaya istekli olma, heyecanını kontrol edebilme, el kol hareketleri dikkat çekici, oyunları farklı, kendinden emin, konuşmayı bilen, sakin, öğrendiği bilgiyi hayata aktarabilen, alçakgönüllü, olgun, jest ve mimikleri dikkat çekebilen, tartışabilen, çok hareketli, oturmayan, sorumluluk alabilen, hızlı konuşan, etkileyici konuşan, proje yürütebilen, etraftaki tüm seslere rağmen bir konuya odaklanabilen, birçok kavramla daha erken tanışan, sohbet edebilen, diğer çocukların yaptığı ona basit gelebilen, topluluk karşısında çekinmeden konuşabilen, iyi sunum yapabilen, ilgi alanı ve becerilerini açık bir şekilde ifade edebilen, okul başarısı yüksek, çabuk anlayan, pratik zekalı, disiplinli ve kısaca belirtilecek olursa da özel çocuk, özel yetenekli” olmalarıdır. Burada özel yetenekli çocuk tanımlarında yer alan sorgulayıcı, meraklı, çabuk kavrayan ve çözüm odaklı kavramlarına ilave olarak dikkati çeken bir diğer durum da özel yetenekli ve özel çocuk olduklarının vurgulanmış olmasıdır.

3.2. BİLSEM’e Yönelik Düşünceler ve Çocuğu BİLSEM’i Kazandığında Ailelerin Hissettiği Duygular

Bu bölümde BİLSEM’e yönelik düşünceler ve çocuğu BİLSEM’i kazandığında ailelerin hissettiği duygulara yer verilecektir. İlk olarak BİLSEM’e yönelik düşünceler ve söylem sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. BİLSEM’e Yönelik Düşünceler

Tema BİLSEM’e Yönelik Düşünceler	Söylem Sayısı
İyi bir okul	1
Verimli etkinlikler yapılmakta	1
Etkili etkinlikler yapılmakta	1
Sıcak aile yuvası	1
Derin bilgi	1
Yeni bakış açısı	1
Farklı boyut	1
4 kişilik sınıflarda ders alma	1
Emin eller	1
Zeka seviyesine göre eğitim alması	1
Seçilmiş öğrenciler	1
İlgi ve yeteneğinin farkına vardırılmasını sağlayan...	1
İlgi ve yeteneği bilen profesyonel kadro	1
Deney yapılan yer	1
Zevkle gidilen yer	1
Yaşlılarından önce mühendislik eğitimi veren yer	1
Ufuk açıcı yer	1
BİLSEM değerlendirmesi konusunda tereddütler	1
Proje ve yurtdışına öğrenci götürürken adil seçim yapılmıyor	1
Sınav sistemi ve uygulanan testler yanlış	1
Öğretmenlerin tamamı BİLSEM de eğitim verecek düzeyde değil...	1
Öğretmenlerin tamamı özel yetenekli çocuklara nasıl davranılacağını	1
Tam olarak bilmiyor	1
Yurtdışında verilen eğitim çok farklı	1
Verilmesi gereken eğitimi bulamayacağımı biliyorum	1

“Çocuğunuzun BİLSEM'e gitmesi sizin için neyi ifade ediyor?” sorusuna K9 katılımcısının verdiği cevap “Bir kere kesinlikle emin ellerde olduğunu düşünüyorum. İlgisini, yeteneklerini bilen bir profesyonel kadro ile çalışılıyor.” diyerek BİLSEM'e olan güvenini dile getirmiştir. Yine “BİLSEM eğitimlerinin çocuklara katkıları hiçbir zaman yadsınamaz.” ifadesiyle bu duyguyu pekiştirmiştir.

K4 kodlu katılımcı da “Sınıf öğretmenimizden çok iyi bir okul olduğunu duyduk.” diyerek BİLSEM'e yönelik duyulan iyi okul algısını pekiştirmektedir. Yine K6 “Devlet okulunda bulamadıkları deney yapma imkanına BİLSEM'lerde ulaşabiliyorlar” diyerek BİLSEM'de eğitim alan öğrencilerin ayrıcalıklarına dikkat çekmiştir. K8: “...ülkemizde bunun doğru bir değerlendirme ile yapılacağı konusunda tereddütlerim vardı.” sözleriyle BİLSEM'in öğrenci seçimi konusundaki yaşadığı tereddütlerini dile getirmiştir ve ayrıca “Hazırlanan projeler ve yurtdışına katılan öğrenci seçimlerinde adil bir seçim yapılmadığını düşünüyorum.” derken de BİLSEM'deki bazı uygulamalardan memnun olmadığını dile getirmektedir. K8 ayrıca “Öğretmenlerin tamamının BİLSEM'de eğitim verecek düzeyde olmadıklarını ve özel yetenekli çocuklara nasıl davranacaklarını tam olarak kavrayamadıklarını fark ettim. Yurtdışındaki özel yetenekli çocuklara verilen eğitimle bizde verilen eğitim çok farklı. Verilmesi gereken eğitimi bulamayacağımı biliyordum.” diyerek çocuğunun seçilmiş olduğunu düşündüğünden BİLSEM' konusunda çok yüksek beklentiye sahip olduğunu fakat bu beklentisinin karşılanamadığını anlatmak istemiştir.

K7: “İyi bir okul olduğunu, verimli, etkili etkinlikler yapıldığını söylemişti.” diyerek çocuğunun sınıf öğretmenin BİLSEM'e yönelik görüşünü dile getirmiştir. Kendisi ise BİLSEM'i “sıcak bir aile yuvası olarak” tanımlamıştır. Son olarak da “BİLSEM' zaman kaybı gibi gelse de öyle değil aslında” cümlesiyle her ne kadar kaygıları olsa da BİLSEM'e güvendiğini dile getirmiştir.

Velilerin BİLSEM'e yönelik düşüncelerinin genel olarak olumlu olduğu tespit edilmiştir. Bu olumlu ifadeler ise şu şekildedir: “iyi bir okul, verimli etkinlikler yapılmakta, etkili etkinlikler yapılmakta, sıcak aile yuvası, derin bilgi, yeni bakış açısı, farklı boyut, 4 kişilik sınıflarda ders alma, emin eller, zeka seviyesine göre eğitim alması, seçilmiş öğrenciler, ilgi ve yeteneğinin farkına vardırılmasını sağlayan, ilgi ve yeteneği bilen profesyonel kadro, deney yapılan, zevkle gidilen yer, yaşlılarından önce mühendislik eğitimi veren yer, ufuk açıcı yer” şeklinde olmuştur. BİLSEM'e yönelik olumsuz düşünceler ise “BİLSEM değerlendirmesi konusunda tereddütler, proje ve yurtdışına öğrenci götürürken adil seçim yapılmaması, sınav sistemi ve uygulanan testlerin yanlış olması, öğretmenlerin tamamının BİLSEM'de eğitim verecek düzeyde olmaması, öğretmenlerin tamamının özel yetenekli çocuklara nasıl davranılacağını, tam olarak bilmiyor olması, yurtdışında verilen eğitimin Türkiye’dekinden çok farklı olması, verilmesi gereken eğitimin bulunamayacağına inanılması” şeklinde olup bütün bu olumsuz düşünceler K8 kodlu katılımcıya aittir.

Aşağıdaki bölümde çocuğu BİLSEM’i kazandığında ailelerin hissettiği duygulara ait bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 3. Çocuğu BİLSEM’i Kazandığında Ailelerin Hissettiği Duygular

Tema: Çocuğu BİLSEM’i Kazandığında Ailelerin Hissettiği Duygular	Söylem Sayısı
Mutluluk	8
Gurur	6
Sevinç	4
Dua	1
Onur	1
Endişe	1

Tablo 3 incelendiğinde çocuğu BİLSEM’i kazandığında ailelerin hissettiği duyguların sırasıyla mutluluk (N=8), gurur (N=6), sevinç (N=4), dua (N=1), onur (N=1), endişe (N=1) olduğu görülmektedir.

K9: “*Kazandığında tabi ki mutluluk vardı içimizde. Ayrıca gurur*” diyerek en çok yaşanan hisse vurgu yapmıştır. K4: “*Çok mutlu olduk zeka seviyesine göre eğitim alacağı için.*” demekle çocuğunun zeka seviyesinin yüksek olduğunu ve bu nedenle de iyi bir eğitimi hak ettiğini düşünmekte ve mutluluğunu dile getirmektedir. K6 ise “*Farklı bir eğitim ortamında seçilmiş öğrencilerle birlikte olacağı için sonucu alınca sevindim.*” ifadesinde seçilmiş öğrencilerle bir arada olmanın kendilerini mutlu ettiğini vurgulamıştır. K8 ise kendisinin pek sevinmediğini fakat oğlunun çok sevindiğini belirtmiştir. K8’in, muhtemelen daha önceki söylemlerinden de anlaşılacağı üzere bilsene yönelik bazı kaygılar yaşamakta olduğu düşünülebilir.

K7: “*O kadar iyi ve ulaşılmaz bir okul olduğu, zor kazanıldığını duyduğumuz için mutlu olduk.*” diyerek bilmemin iyi, ulaşılmaz olduğunu burada da vurgulamıştır ve bu ulaşılmaz şeyi elde ettikleri için mutlu olduklarını dile getirmiştir. Aynı velinin “*sanki bir çuval altın bulmuş gibi olduk*” cümlesiyle de sevincinin büyüklüğünü gösterdiği anlaşılmaktadır. Bütün bu söylemler dikkate alındığında ailelerin genel olarak mutlu, gururlu ve sevinç içerisinde oldukları görülmektedir.

3.3. Geleceğe Yönelik Beklentiler

Velilerin geleceğe yönelik beklentileri üç başlıkta ele alınabilir. Aşağıda ilk olarak öğrenciden beklentilere yer verilmiştir.

3.3.1. Öğrenciden Beklentiler:

Aşağıdaki tabloda geleceğe yönelik olarak velilerin öğrencilerden beklentilerine ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 4. Geleceğe Yönelik Olarak Velilerin Öğrencilerden Beklentileri

Tema: Geleceğe Yönelik Olarak Velilerin Öğrencilerden Beklentileri	Söylem Sayısı
Daha mutlu	1
Kendine inanan	1
Daha kararlı	1
Başarı odaklı	1
Yeteneği yönünde ilerleme sağlayan	1
Okuyan	1
Araştıran	1
Mutlu olacakları mesleği seçebilen	1
Kendini ifade edebilen	1
Genel kültürü yüksek	1
Kendi ayakları üzerinde durabilen	1
İlgi ve yeteneğine uygun meslek seçebilen	1
İyi bir yere (konuma) gelmesi	1
Elinden gelenin en iyisini yapması	1

Tablo 4’e göre velilerin BİLSEM öğrencilerinden bekledikleri “daha mutlu olması, kendine inanması, daha kararlı olması, başarıya odaklanması ve ayrıca yeteneği yönünde ilerleme sağlayabilen, okuyan, araştıran, mutlu olacakları mesleği seçebilen, kendini ifade edebilen, genel kültürü yüksek, kendi ayakları üzerinde durabilen, ilgi ve yeteneğine uygun meslek seçebilen, iyi bir yere (konuma) gelebilen, elinden gelenin en iyisini yapabilen” olarak özetlenmiştir.

“Çocuğunuz/Çocuklarınızla ilgili genel olarak planlarınız veya onunla ilgili beklentileriniz nelerdir?” sorusuna K9 kodlu katılımcının verdiği cevap “Çocuklarım ile ilgili genel anlamda planım:

okuyan, araştıran, *doğru yoldan ayrılmayan, vatanını ve milletini seven ve faydalı işler başaran* evlatlar yetiştirmektedir.” olmuştur. Ayrıca aynı katılımcı şunları da sözlerine eklemiştir. “*Beklentilerimiz ise onlar için sağlanan imkânların (aile olarak bizim sağladığımız ve devletimizin sağladığı) farkında olarak ellerinden gelenin en iyisini yapmalarıdır.*” derken devletin sağladığını düşündüğü bu fırsata vurgu yapmıştır. K5 ise bu durumu kısaca ifade ederek “...*genel kültürü yüksek, kendi ayakları üstünde duran bireyler olmaları...*” cevabını vermiştir. K6 da “*gelecekte iyi bir yaşam sürecekleri ve mutlu olacakları bir meslek sahibi olmalarını isterim*” demiştir. K3 ise “...*başarılı, güzel bir gelecek*” beklentisindedir.

K9’un “*Bilgi, birikim, kişilik gelişimi, bilim ahlakı ve insanlığa faydalı işler başarma duyguları kazanıyor ve kazanmaya devam edecek.*” cümlesinde de belirttiği gibi öğrencinin insanlığa faydalı olması beklenmektedir.

K2: “*Yaşam kalitesini iyi sağlayabileceği bir meslek sahibi olabilmesi...*” derken yaşam kalitesinin sahip olunan meslekle olan ilişkisine dikkat çekmemizi sağlamaktadır.

K1: “*İyi bir eğitim alması, ülkesine ve insanlığa faydalı bir birey olması*” diyerek eğitimin, yeniden üretimin gerçekleşmesinde bir araç olduğunun anlaşılmasını sağlamıştır. Bu ifadesi ayrıca insanların bu şekilde düşünerek yeniden üretime katkıda bulunduklarının bir göstergesidir.

K8: “...*hayat başarısı için çabalıyorum iyi bir eğitim alıp hedefine ulaşması için elimden geldiğince destek olmaya çalışıyorum.*” ifadesinde yine aynı şekilde iyi bir eğitim alınması konusu vurgulanmıştır.

K7: “*Allah’a hayırlı bir kul, rızasına layık ve bana da hayırlı bir evlat olarak yetiştirmek. Güzel ahlaklı olmasına önem veriyorum. ...kendine yarar sağlayacak ve sevebileceği bir meslekle sonuçlanmasını diliyorum. ... Merhametli, adil ve sevgi dolu olsun*” diyerek velilerin öğrencilerden beklentilerini kısaca özetlemiştir. Genel olarak yukarıdaki ifadelerle bakılacak olunursa belirtilen bu ifadelerin birçoğunun devletin iyi bir vatandaş tanımıyla örtüşmekte olduğu ve yeniden üretimin anahtar kelimeleri sayılabilecekleri görülmektedir.

3.4. BİLSEM’den Beklentiler

Tablo 5’te BİLSEM’den beklentiler/ BİLSEM’in öğrenciye yapacağı katkılar hakkındaki düşüncelere ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 5. BİLSEM’den beklentiler/ BİLSEM’in Öğrenciye Yapacağı Katkılar Hakkındaki Düşünceler

Tema: BİLSEM’den Beklentiler/ BİLSEM’in Öğrenciye Yapacağı Katkılar Hakkındaki Düşünceler	
	Söylem Sayısı
Hayata önde başlaması	3
Kendisi gibi düşünenler ile bir arada olunmasından mutluluk duyulması	1
Gelecekte seçeceği mesleği BİLSEM’de yaptığı çalışmalar doğrultusunda seçmesi	1
Hedefini erken belirleyebilmesi	1
Normalden ilerdeler	1
Zekalarına göre eğitim	1
Sevdiği alanda daha çok ders verilmesi	1
Yaşıtlarının yapmadığı etkinlikler	1
Çok yönlü düşünebilme	1
İş yaşamına yönelik tecrübe, deneyim	1
Bilgi, birikim	1
Kişilik gelişimini sağlaması	1
Bilim ahlakı	1
Edindiği yeterliliğin hayatına yön vermesi	1
Erken bilgi sahibi olabilmeleri	1

Tablo 5 incelendiğinde BİLSEM'e yönelik beklentiler/BİLSEM'in öğrenciye yapacağı katkılar hakkındaki düşünceler sırasıyla “hayata önde başlaması (N=3), daha mutlu, kendine inanan, daha kararlı, başarı odaklı, yeteneği yönünde ilerleme sağlaması, kendisi gibi düşünenler ile bir arada olunmasından mutluluk duyulması, gelecekte seçeceği mesleği BİLSEM'de yaptığı çalışmalar doğrultusunda seçmesi, normalden ilerlerler, zekalarına göre eğitim, sevdiği alanda daha çok ders verilmesi, yaştlarının yapmadığı etkinlikler, çok yönlü düşünebilme, iş yaşamına yönelik tecrübe, deneyim, bilgi, birikim, kişilik gelişimini sağlaması, bilim ahlakı, edindiği yeterliliğin hayatına yön vermesi, erken bilgi sahibi olabilmeleri, hedefini erken, belirleyebilmesi” şeklindedir.

K4: “Okul hayatlarında güzel bir eğitim alıp iyi yerlere gelmeleri” diyerek iyi bir eğitim talep ettiğini dile getirmektedir. Diğer yandan K3: “...bizim için olmazsa olmaz değildi” şeklinde ifadeye bulunmuştur. Bu konuda BİLSEM'lere yönelik velilerin sahip olduğu bazı karamsarlıklar ve şüphelerin de olduğu görülmektedir. Her ne kadar bazı veliler BİLSEM'e yönelik şüpheler taşısa da çoğunlukla öğrencisinin hayata önde başladığını düşünmektedirler.

3.5. Devletten Beklentiler

Tablo 6'da velilerin devletten beklentilerine ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 6. Devletten Beklentiler

Tema: Devletten Beklentiler	Söylem Sayısı
İyi bir eğitim imkanı	3
Sağlanan imkanlar	1
İyi meslek	1
Çok yönlü yetişmesi	1
Gelecekte iyi yaşam sürmesi	1
MEB'in ve YÖK'ün geleceğini garanti altına alması	1
Üniversite tercihlerinde ek puan verilmesi	1
Özel çocukların doğru belirlenip tam zamanlı eğitim almaları	1

Velilere devletten ne gibi beklentileri olduğu sorulduğunda ise “iyi bir eğitim imkânının sağlanması, iyi meslek, çok yönlü yetişmesi, gelecekte iyi yaşam sürmesi, MEB'in ve YÖK'ün geleceğini garanti altına alması, üniversite tercihlerinde ek puan verilmesi ve özel çocukların doğru belirlenip tam zamanlı eğitim almaları” gibi beklentilere sahip olduklarını belirtmişlerdir.

K9: “Ancak Milli Eğitim Bakanlığı'nın da YÖK'ün de bu öğrencilerin geleceklerini garanti altına almaları açısından sınavlarda, üniversite tercihlerinde kolaylık (belirlenen bölümleri tercih etmeleri karşılığında ek puan verilmesi gibi) sağlamaları gerektiğini düşünüyorum. Çünkü sınavlarda yarıştıkları öğrencilerin evde veya dershanelerde geçirdikleri sürelerin içerisinde BİLSEM öğrencileri BİLSEM'de vakit geçiriyorlar.” derken onların seçilmiş olduklarını ve bu nedenle devletin bu imkanları öğrencilere sunması gerektiğini (seçilmiş olanları diğerlerinden ayırması gerektiği), çünkü BİLSEM'li öğrencilerin bu kolaylığı hak ettiklerini, bunun için çaba sarf ettiklerini ve hatta belki de diğerlerinin bunu hak etmediğini düşündüğünü ifade etmektedir.

K3: “BİLSEM öğrencilerinin üniversite sınavında da getirilerinin olmasını isterim” şeklindeki ifadesiyle yine devletten benzer istekleri olduğunu göstermektedir.

K8: “Sınav sistemi yanlış uygulanan testi geçemiyen öğrenciler viscar (bir çeşit zeka testi) testine giremiyor. IQ 'su çok yüksek olan çocuklar biliyorum ilk aşamayı geçemedikleri için BİLSEM'e kabul edilmiyorlar. Çok üzücü ve bu çocukların doğru eğitilebilecekleri bir okul ülkemizde yok.” sözleriyle

devletten, sınav sisteminin ve verilen eğitimin daha iyi olmasını beklemektedir. Ayrıca “...daha iyi olabilirdi. 5 yıl az bir süre değil, zaman zaman devam ettiği okulunda izin alıp BİLSEM'e geldi, değer miydi diye zaman zaman kendime sormuyor değilim. Bence özel çocuklar doğru belirlenip, tam zamanlı eğitim almalılar BİLSEM'de.” diye yaşadığı hisleri ifade etmiştir. Velilerin devletten beklentisi özetlenecek olunursa veliler devletten kısaca iyi bir eğitim talep etmektedirler.

4. BİLSEM'ler Aracılığıyla Yeniden Üretimin Nasıl Gerçekleştiği

Bu bölümde BİLSEM'ler aracılığıyla yeniden üretimin nasıl gerçekleştiği açıklanmaya çalışılacaktır. İlk olarak Tablo 7 de geleceğe yönelik düşüncelerinin neler olduğuna ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 7. Geleceğe Yönelik Düşünceler

Tema: Geleceğe Yönelik Düşünceler	Söylem Sayısı
Mutluluk	2
Sağlık	1
Başarılı gelecek	1
Güzel gelecek	1
İyi bir eğitim alması	1
Hedeflerine ulaşması	1

Bütün velilerin geleceğe yönelik olarak bazı ortak düşüncelere sahip oldukları görülmüştür. Bunlar sırayla “mutluluk (N=2), sağlık, başarılı gelecek, güzel gelecek, iyi bir eğitim alması, çocuğunun hedeflerine ulaşması” şeklindedir. Aşağıdaki tabloda ise öğrencide olan/ olması istenen değerlerin neler olduğu belirtilmiştir.

Tablo 8. Öğrencide Olan/ Olması İstenen Değerler

Tema: Öğrencide Olan/ Olması İstenen Değerler	Söylem Sayısı
Güzel ahlak	1
Adalet	1
Merhamet	1
Sevgi	1
Özgüveni yüksek	1

Veliler, öğrencide her zaman bulunmasını istedikleri değerlerin ise “güzel ahlak, adalet, merhamet ve sevgi” olduğunu ifade etmişlerdir. Tablo 9 da vatan millet devlet sevgisi ve dini duygulara ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 9. Vatan Millet Devlet Sevgisi, Dini Duygular

Tema: Vatan Millet Devlet Sevgisi, Dini Duygular	Söylem Sayısı
Doğru yoldan ayrılmayan	2
İnsanlığa faydalı	2
Yarar sağlayan	1
Vatanını milletini seven	1
Faydalı işler başaran	1
Ülkesine faydalı	1
Hayırlı kul	1
Hayırlı evlat	1

Veliler ayrıca “doğru yoldan ayrılmayan (N=2), insanlığa faydalı (N=2), hayırlı kul, hayırlı evlat, yarar sağlayan, vatanını milletini seven, faydalı işler başaran, ülkesine faydalı” olmalarını dilemişlerdir. Yani toplumun ve devletin bekası için toplumsal yeniden üretimi devam ettirecek kalıpta olmalarını beklemektedirler.

Bu bölüm özetlenecek olunursa velilerin geleceğe yönelik umutlu olmakla birlikte çocuklarının doğru yoldan ayrılmamasını ve insanlığa faydalı olmasını talep ettikleri görülmektedir.

5. Seçilmişlik Durumu

“Çocuğunuzun BİLSEM'e gitmesi sizin için neyi ifade ediyor?” sorusuna K9: “Akranları televizyon, bilgisayar karşısında boş vakit geçirirken oğlumun istediği bir alanda çalışıyor olduğunu bilmek bizim için önemli.” cevabını vermiştir. Bu durumda çocuğunun akranlarından bu nedenle ayrı tutulması gerektiğini düşündüğü görülmektedir. Aynı soruya K5 ise BİLSEM'i öğrencinin “Kendini gerçekleştirmesinde bir basamak” olarak gördüğünü ifade etmiştir. K1: “Özel bir çocuğa sahip olduğumu hatırlatıyor” şeklinde ifade etmiştir. Yani kısaca çocuğunun seçilmiş, özel olduğunu düşünmektedir.

“BİLSEM'e giden çocuğunuzun gelecek eğitimi ve yaşamı açısından BİLSEM'in ona ne gibi katkılarının olacağını düşünüyorsunuz? Bu konudaki beklentileriniz nelerdir? Lütfen açıklayınız” sorusuna yanıt olarak K4 “ Hayata daha önde başladıklarını düşünüyorum” cevabını vererek bu ayrıcalığı zaten hakettiğini düşündüğünü dile getirmektedir. K5 ise “...daha mutlu daha kendine güvenen, daha kararlı... olacaklarına inanıyorum” cümlesinde görüldüğü gibi “daha” kelimesi kullanarak çocuğunu diğer çocuklarla kıyaslamıştır. Yani çocuğunun diğerlerinden daha mutlu, kararlı vs. olacağını varsaymaktadır ve buna inanmaktadır. K6 da “orada yaptığı çalışmalar, etkinlikler henüz birçok yaşının duymadığı etkinlikler. Tüm bunların hayatta onu bir adım öne taşıyacağını düşünüyorum” şeklindeki görüşünü dile getirmektedir. K1: “ ...yaşıtlarına göre çok daha önde başlayacağını düşünüyorum” derken onun gelecekteki hayatından seçilmiş olması nedeniyle daha fazla beklentisi olduğundan bahsetmektedir.

K2: “Kendi gibi düşünen bireylerle bir arada olması onu mutlu edecektir” ifadesi ile bu tarz çocukların seçilmesi ve bir arada tutulması gerektiği düşüncesini ve bir arada tutulmanın onlara mutluluk vereceğini düşündüğünü belirtmektedir. Yine K2: “...yaşıtlarının yaptığı şeylerin çocuklarımıza basit gelmesi...” ifadesi de yine velinin bu çocukların diğer çocuklardan farklı yani seçilmiş olabileceği düşüncesi taşıdığını akla getirmektedir. Bu tema genel olarak çalışmanın özeti niteliğindedir. Çünkü velilerin söylemleriyle BİLSEM'li olmak ve seçilmiş olmanın burada neredeyse özdeşleştiği görülmektedir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Görüşme yapılan veliler ve eşlerinin demografik özellikleri incelendiğinde 18 veliden sadece 2 tanesinin lisans ve üzeri eğitim almadığı görülmektedir. Yani velilerin büyük çoğunluğu üniversite eğitimi almıştır. Ayrıca yine 18 veliden 3 veli hariç diğer bütün velilerin beyaz yakalı olarak tabir edilen devlet memuru olarak görev yapan veliler olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar çocuklarını BİLSEM'e gönderen ailelerin sosyo-ekonomik durumlarıyla ilgili teorileri desteklemektedir. Ailelerin aylık gelirleri incelendiğinde ise sadece iki ailenin 5000 Türk Lira'sından daha az gelire sahip olduğu ve çocuk sayısının grubun yarıya yakınında sadece bir olduğu belirlenmiştir. Yapılmaktan hoşlanılan aktivitelerde de daha çok kitap okuma, belgesel izleme, gezi yapma gibi ifadelerin olduğu görülmüştür.

Çalışmada dikkati çeken unsurlar şu şekilde sıralanabilmektedir: öncelikle BİLSEM öğrencilerini diğer öğrencilerden öne çıkaran birçok ayırıcı özelliğin olduğu, bunlardan öne çıkanların ise sorgulayıcı, meraklı, çabuk kavrayan ve çözüm odaklı olmaları olduğu veliler tarafından dile getirilmiştir. Çocuğu BİLSEM'i kazandığında ailelerin hissettiği duyguların ise mutluluk, gurur ve sevinç olduğu ortaya çıkmıştır. BİLSEM'e yönelik beklentiler/BİLSEM'in öğrenciye yapacağı katkılar hakkındaki düşüncelerin ise hayata önde başlaması kavramının söylemlerde en fazla yer aldığı görülmektedir. Bütün

velilerin geleceğe yönelik olarak bazı ortak düşüncelere sahip oldukları görülmüştür. Bu düşüncelerin başında yine mutluluk gelmektedir. Veliler ayrıca çocuklarının doğru yoldan ayrılmayan, insanlığa faydalı olmaları gerektiğini sıklıkla belirtmişlerdir. Bu aşamada yukarıda verilen tüm söylemler özetlenecek olunursa, veliler çocuklarının genel olarak ayrıcalıklı olduğunu düşünmekte ve kendisi gibi diğer seçilmiş olanlarla birlikte eğitim almasını talep etmektedirler. Çünkü bu durumun onlara mutluluk getireceği ve hatta getirdiği tüm söylemlerinden anlaşılabilir. Ayrıca veliler çocuğunun seçilmiş olmayı hak ettiğini de düşünmektedirler.

Fırsat eşitliği ilkesi her ne kadar Dewey'in (1907) başlıca sloganı olsa da bunun gerçekleşmesi maalesef pek de mümkün olamamaktadır. Önceki hayatında eşdeğer bir başarıya sahip her bir toplumsal sınıftan çocuğun belirli bir eğitim seviyesine ulaşma oranı daha öncekilerle benzerdir. Bu oranlar genel olarak sabit olmakta kolay kolay değişmemektedir. Üst eğitim kademelerine gidildikçe de alt toplumsal sınıfların oranı düşmeye başlamaktadır. Dewey'e (1907) göre demokraside okulların görevi çocukları mensup oldukları grubun sınırlamalarından korumak ve ekonomik eşitsizliklerin doğurduğu sonuçları gidermektir.

Sonuç olarak eğitimsel yönelimlerin ve okullarda kümelenmiş öğrenci profillerinin doğal yeteneklere göre değil, toplumsal sınıf temelinde gerçekleştiği görülmektedir. Dikkatle incelenecek olunursa fen liselerindeki öğrencilerin aile profillerinin birbiriyle benzer olduğu, meslek liselerindeki öğrencilerin aile profillerinin yine birbirleriyle benzer olduğu ve benzer şekilde BİLSEM'lerde de bu durumun söz konusu olduğu görülmektedir. Bunu gerek velilerin demografik özelliklerinin birbirine çok yakın olması ve gerekse söylemlerinden açıkça anlayabilmek mümkündür. Bourdieu'ya (1970) göre uzun zaman boyunca edinilen kültürel sermaye bireyle bütünleşmekte ve belli bir grubun ya da grupların habitusu halini almaktadır. Bourdieu'ya göre, okullar orta, ama özellikle üst sınıfların habitusunu doğal ve tek uygun habitus türü olarak almakta ve aslında kültürel donatılara dayalı olarak farklı düzeylerde sınırlılıklara sahip olmalarına karşın bütün öğrencileri buna eşit erişimleri varmış gibi değerlendirmektedirler.

Kısaca ifade etmek gerekirse bir toplumun eğitim sistemi o toplumun toplumsal sisteminin de aynasıdır. Bunu devletlerin eğitim sistemleri ve bu sistem içerisinde yer alan okullar aracılığıyla görebilmek mümkündür. Bordieu'nun (1970) kitabında da bu ilişki üzerinde durulmuş ve bu durum örneklerle de açıklanmıştır. Kültürel sermaye, eğitim ve toplumsal sınıf arasındaki ilişki somut olarak ortaya konmuştur. Bordieu'ya göre eğitim sistemi sosyal dünyanın hiyerarşik yapısını yeniden üreten ve sosyal sınıflandırmaları doğal yeteneklerin ve zekânın bir sonucuymuş gibi akademik sınıflandırmalara dönüştüren kurumsallaştırılmış bir sınıflandırmadır. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi devlet okulları ailelerin sosyoekonomik durumlarına göre ayırmıştır (Kurul, 2012). Örneğin meslek liselerine toplumun en alt sınıfındaki ailelerin çocukları, fen ve Anadolu liselerine orta sınıf ve özel okullara da üst toplumsal sınıfa mensup olan ailelerin çocuklarının olduğunu görmek hiç de zor olmayacaktır. Dolayısıyla okullar yalnızca teknik kalifiye eleman gücünün yetiştirildiği kurumlar olmayıp bunun devamını da sağlayan ve böylece de toplumsal yeniden üretim döngüsünü sürdüren yapılarıdır. Yücel, Boyacı, Demirhan ve Karataş'a (2013) göre de ailelerin sosyal, kültürel ve ekonomik sermayelerini yansıttığı düşünülen öğrencinin yaşadığı evin şehir merkezine olan uzaklığı, öğrenci ebeveyninin eğitim düzeyi, aylık ortalama geliri, öğrencinin müzik, bale, jimnastik vb. ders dışı sosyal etkinlik kurslarına gidip gitmediği, ailenin tiyatroya gitme sayısı gibi değişkenler karşılaştırılması sonucunda görülmektedir ki; sosyal, kültürel ve ekonomik sermayeleri düşük aileler, başarı düzeyi düşük okulların kayıt alanlarında oturmakta ve dolayısıyla çocuklarını başarı düzeyi düşük okullara göndermek durumunda kalmaktadırlar.

5. ÖNERİLER

Mevcut çalışma sadece BİLSEM velileriyle yapılmıştır. Oysaki bu çalışma BİLSEM'i hiç kazanamamış öğrenci velileriyle yapılsaydı seçilmişlik durumunu pencerenin dışından tahlil etmek, azınlık olan, seçilmiş olanların dışındaki büyük kitlelere uygulanabilseydi durumu daha net ortaya koymak mümkün olabilirdi. Bu açıdan çalışmanın BİLSEM'i hiç kazanamamış veya BİLSEM hakkında öncesinde hiçbir fikri ya da bilgisi olmayan velilerle de yapılmasının mevcut çalışma açısından tamamlayıcı olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktay, Yasin, 2007, "Pierre Bourdieu ve Bir Maxwell Cini Olarak Okul", *Ocak ve Zanaat*, (içinde) ÇEĞİN, G., GÖKER, E., ARLI, A., TATLİCAN, Ü.,(der.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Blackedge D. ve Hunt, B. (1985). *Sociological Interpretations of education*. London: Routledge.
- Bourdieu, P. (1970). *Yeniden Üretim. Eğitim sistemine ilişkin bir teorinin ilkeleri* (Çev:Sümer, A., Ünsaldı, L. ve Akkaya, Ö.). İstanbul: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital*. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (241–258). New York, NY: Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (2010). *Sermaye biçimleri*. Der. MM Şahin ve AZ Ünal. Sosyal Sermaye. İstanbul: Değişim. 45-75.
- Cansız, M. (2016). *Türkiye 'de akademik girişimcilik*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. (Genişletilmiş 3. Baskı), Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Dewey, J. (1907). *School and society*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Glesne, C. (2012). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (A. Ersoy ve P. Yalçınoglu, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Huxley, A. (2007). *Cesur yeni dünya*. Ernst Klett Sprachen.
- Kurul, N. (2012). *Geleceğin eğitimi ve 'yeni' zorunlu eğitim modeline ilişkin çıkarımlar*. Eğitim Bilim Toplum, 10(39). 42-77.
- Maslow, A. (1962). *Toward a Psychology of Being*. New York: Van Nostrand.
- Miles, B. M. ve Huberman A. M., (1994). *Qualitative data analysis: an expanded source book*. 2nd ed. California, USA: Sage Publications.
- Özdemir, Y. (2016). "Kültür" derslerine direniş: Bir endüstri meslek lisesinde kafa/kol emeği ayırımına dayalı işbölümünün yeniden üretimi. *Eğitim Bilim Toplum*, 14(53), 68–111.
- Ritzer, G., Stepnisky, J. (2013). *Çağdaş sosyoloji kuramları ve klasik kökleri*, Çev: I. E. Howison. Ankara: De ki Basım Yayım Ltd. Şti.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon Yayınevi: İstanbul.
- Tezcan, M. (1993). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Yanıklar, (2010). Kültürel sermaye, eğitim ve toplumsal tabakalaşma: Pierre Bourdieu'nün yeniden üretim kuramına eleştirel bir bakış. *Sosyoloji dergisi*, 22, 121-138.
- Yıldırım, A., Şimşek, H., (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A ve Şimşek, H. (2007). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yücel, C , Boyacı, A , Demirhan, G , Karataş, E . (2013). Demirhan Milli Eğitim Örgüt Sisteminde 'Kayıt Alanı' (Hinterland) Uygulamasının Yönetsel İşlevselliğinin Değerlendirilmesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Sermaye Açılarında Doğurduğu Problemlerin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 1(1), 135-151. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/kuey/issue/10321/126572>